

*Козаченко Є.**

СТВОРЕННЯ І РЕАЛІЗАЦІЯ УНІВЕРСАЛЬНОЇ ЮРИСДИКЦІЇ МІЖНАРОДНОГО КРИМІНАЛЬНОГО СУДУ

Ідея створення постійно діючого міжнародного кримінального органу, що має достатні повноваження для переслідування за законом міжнародних злочинців, виникла по закінченні другої світової війни, оскільки реалізація відповідальності за вчинені звірства вимагала заснування відповідного правового механізму.

Спроби створення міжнародних кримінальних судових органів здійснювалися людством ще раніше. Так, створення суду, що мав би розглядати справи із військових злочинів, було запропоновано ще після першої світової війни під час Версальської мирної конференції. Проте, лише Друга світова війна змусила держави-переможниці довести справу про заснування міжнародного кримінального правосуддя до практичного результату. Таким були Токійський та Нюрнберзький Трибунали, які насправді нагадували суд переможців над переможеними [1, с. 120].

У 1948 р. Генеральна Асамблея ООН запропонувала Комісії з міжнародного права розглянути питання про можливість створення Міжнародного Кримінального Суду. 1950 р. Комісія представила доповідь, що створення такого Суду є бажаним. З 1950 р. по 1990 р. робота була паралізована через «холодну війну». Їй лише у 1998 р. в Римі під егідою ООН пройшла Дипломатична конференція повноважних представників держав – членів ООН щодо створення Міжнародного Кримінального Суду, яка завершилася ухваленням Статуту Міжнародного Кримінального Суду. 11 квітня 2002 р. відбулася ратифікація Римського Статуту 60-тою державою, що означало набрання ним чинності з 1 липня 2002 р. Світова спільнота заявила про свою підтримку новостворюваному механізму захисту прав людини [2, с. 9].

Юрисдикція Суду дуже ретельно сформульована в Статуті. Згідно ст. 1 Статуту «...Суд уповноважений здійснювати юрисдикцію стосовно осіб, винних у скоєнні найбільш серйозних злочинів, що викликають стурбованість міжнародного співтовариства». Далі, у ст. 5 Статуту, це положення конкретизовано у переліку видів цих злочинів: а) злочин геноциду; б) злочини проти людства; в) воєнні злочини; г) злочин агресії. Зазначений перелік злочинів проти людства не є вичерпним [7, с. 166]. Відповідно до ст. 7.1 (к), будь-які інші нелюдські діяння аналогічного характеру за умови, що вони полягають в умисному спричиненні сильних страждань або значних тілесних ушкоджень, або становлять загрозу психічному чи фізичному здоров'ю чи здійснюються свідомо в рамках широкомасштабного або систематичного нападу на будь-яких цивільних осіб, підлягають визнанню злочином проти людства [6].

Юрисдикцію Суду щодо воєнних злочинів визначено у ст. 8 Статуту, яка є, мабуть, найбільшою і, напевно, однією з найскладніших у цьому документі. Всі воєнні злочини розділені в Статуті на три категорії, їх загальною властивістю є те, що, на відміну від пер-

* студент 4 курсу спеціальності «міжнародне право» Інституту міжнародних відносин Київського національного університету імені Тараса Шевченка

Науковий керівник: проф. Мицик В. В.

ших двох категорій (геноциду і злочинів проти людяності), вони не вимагають ні масовості, ні систематичності, ні організованості, тобто досить одиначного випадку вчинення таких злочинів для настання кримінальної відповідальності, хоча їх здійснення «в рамках плану або політики», аналогічно як і «широкомасштабність здійснення», цілком можливі [7, с. 168].

Вказані вище положення Статуту окреслюють контури предметної (матеріальної) юрисдикції Суду. Юрисдикція Міжнародного кримінального суду за своєю природою є конвенційною, тобто вона залежить від досягнутого узгодження волі учасників Статуту. Це означає, що держава (ст. 12), яка стає учасницею Римського Статуту, визнає, відповідно, юрисдикцію Суду щодо злочинів, вказаних у ст. 5. Отже, Суд може здійснити свою юрисдикцію у випадку, коли злочин було вчинено на території однієї або декількох держав-учасниць Статуту, на борту їхніх морських або повітряних суден, а також якщо злочин здійснив громадянин однієї з таких держав. Держава, яка не є членом Римського Статуту може за допомогою спеціальної заяви визнати юрисдикцію Суду і тоді на неї повністю поширюється все сказане раніше. Також, юрисдикція Суду виникає тоді, коли злочин вчинено у ситуації, яка становить загрозу міжнародному миру й безпеці, внаслідок спеціального звертання до Суду Ради Безпеки ООН [5].

Одним із наріжних принципів діяльності Суду є принцип комплементарності (додатковості), згаданий ще в преамбулі до Статуту й розкритий у статтях 17 і 20 Статуту. Відповідно до цього принципу, Суд вирішує питання про провадження справи щодо вказаної раніше особи не тільки за зверненням держави-учасниці, а й з власної ініціативи у випадках, коли: держава, що має юрисдикцію стосовно такої особи, не бажає або не здатна вести розслідування або порушити кримінальну справу належним чином; справу розслідує держава, що має юрисдикцію, але вона вирішила не порушувати проти відповідної особи кримінальне переслідування, коли таке рішення стало наслідком небажання або нездатності такої держави порушити кримінальну справу належним чином; справу вказаної особи було розглянуто в національному суді з приводу діянь, які мають склад злочину, передбаченого в ст. 5 Статуту і її було визнано винною або невинною, крім випадків, коли такий розгляд мав на меті виключити відповідну особу з-під юрисдикції суду; за інших ознак розслідування не було проведено незалежно або неупереджено відповідно до норм міжнародного права. Це істотно відрізняє Міжнародний кримінальний суд від міжнародних судових органів, зокрема Європейського суду з прав людини. Такі міжнародні судові органи порушують справу лише за зверненням осіб, причому особа може звернутися до них лише після використання всіх національних засобів правового захисту [4, с. 7].

Загалом, головним принципом організації та діяльності Суду є принцип комплементарності, який означає, що Суд може здійснювати свою юрисдикцію тільки в тому випадку, якщо національний суд не здатний чи не готовий сам її реально здійснити. МКС не замінює, а доповнює національні органи кримінальної юстиції [8, с. 250]. Першість завжди віддається національним судам. Однак іноді державна судова система функціонує вкрай неефективно або навіть припиняє функціонувати. Таким чином, міжнародна відповідальність держави за злочини, вчинені її громадянами або особами, що перебувають на її території на законних підставах, можлива лише у випадках, коли держава потурає діям зазначених осіб або приховує їх, або зволікає з притягненням винних осіб до кримінальної відповідальності за національним законодавством. В протилежному випадку фізичні особи, що є громадянами держав-учасниць Міжнародного кримінального суду підлягають його юрисдикції за передбачені Статутом злочини.

Література

1. Аль-Захарна Салім Мухаммед Сааді. Міжнародний кримінальний суд: важливий інструмент у боротьбі з міжнародною злочинністю // *Право України*. - 2000. - № 10. - с. 120-123.
2. Базов В.П. Кримінальна відповідальність за серйозні порушення міжнародного гуманітарного права: Навч. посібник. - К. : Істина, 2003. - 135 с.
3. Блищенко І.П., Фисенко І.В. *Международный уголовный суд* / Предисл. Лозбякова В.П.; [Гл. ред. Эриашвили Н.Д.]. - М.: Закон и право: ЮНИТИ, 1998. - 238 с.
4. Дрьоміна Н. В. Юрисдикція міжнародних кримінальних судів і трибуналів: монографія / Н. В. Дрьоміна. — О. : Фенікс, 2006. — с. 7.
5. Міжнародний кримінальний суд. Інформаційний ресурс. —[http://www2.icc-scri.int/menus/ICC/About+ the+ Court/](http://www2.icc-scri.int/menus/ICC/About+the+Court/)
6. Римський статут Міжнародного кримінального суду (Рим, 17 липня 1998 року). Прийнятий Дипломатичною конференцією повноважних представників під егідою ООН із заснування Міжнародного кримінального суду. — http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?page=5&nreg=995_588.
7. Тузмухамедов Б.Р. Римский статут Международного уголовного суда: возможные вопросы конституционности // *Московский журнал международного права*. - 2002. - №2. - с. 165-173.
8. Мицик В.В. Міжнародний кримінальний суд / Права людини у міжнародному праві. Міжнародно-правові механізми захисту: підручник для ВУЗів. — К.: Видавничий дім «Промені», 2010. — с. 250.